

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Базилевич Зоряна

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Зубрик А. Р.

МОНОЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ ЯК ПРОДУКТИВНИЙ ВИД МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто види та особливості монологічного мовлення як продуктивного виду мовленнєвої діяльності, його комунікативні функції та його види.

Говоріння, як продуктивний вид мовленнєвої діяльності, забезпечує усне спілкування іноземною мовою в діалогічній та монологічній формах. Говоріння спрямоване до однієї особи або до необмеженої кількості осіб. Акт говоріння завжди має певну мету, мотив, в основі якого лежить потреба, предмет думки того, хто говорить, продукт висловлювання, результат, як вербальна або невербальна реакція на висловлювання [6, с. 28].

Мета статті – розглянути види та особливості монологічного мовлення як продуктивного виду мовленнєвої діяльності.

В. Л. Скалкін визначає монологічну форму спілкування як акт комунікації, в якому той, хто говорить, і той, хто слухає, не міняються ролями. Прикладами монологічного спілкування може бути доповідь на зборах, виступ однієї особи по телебаченню, відповідь учня біля дошки, інформація стюардеси [6, с. 28].

Монолог як висловлювання однієї особи протиставляється діалогу як формі колективного спілкування. На відміну від діалогу, що має двосторонній характер, монологічне спілкування є одностороннім. Розподіляючись між двома або кількома комунікантами, тема діалогу різко відрізняється від теми монологічного висловлювання. Діалог характеризується динамізмом, активністю, в той час як монологічне висловлювання є більш завершеним, закритим в семантичному плані [1, с. 145].

У школі навчають двох видів монологічного мовлення: підготовленого та непідготовленого [5, с. 8].

Підготовлене мовлення – це висловлювання, елементи якого попередньо відпрацьовуються, автоматизуються у понадфразових єдностях, а потім репродукуються у формі повідомлення, розповіді, інформації [6, с. 29].

Непідготовлене (спонтанне) мовлення – це такий рівень володіння мовою, на якому мовець може без підготовки, без опори на попередньо задані мовні одиниці, без спонукання та допомоги з боку вчителя використати засвоєний раніше мовний та мовленнєвий матеріал. Таке мовлення називається експромтним, спонтанним, ініціативним [6, с. 29].

Підготовлене усне мовлення – це один з етапів формування умінь непідготовленого мовлення. Ми поділяємо думку А.Є. Мельник, П.А. Салтикової,

С.І. Тітова, В.А. Скалкіна, що розвиток монологічного мовлення в школі треба починати з підготовленого мовлення, яке є більш легким і знайомим для учнів, і яке поступово повинне переходити у непідготовлене мовлення. Критерієм непідготовленості монологічного мовлення може бути лише форма висловлювання, у той час, коли його зміст передбачається засвоєною тематикою і мовним матеріалом [3, с. 8].

Монологічне мовлення може мати репродуктивний та продуктивний характер. Перед школою ставиться завдання розвитку в учнів умінь непідготовленого продуктивного мовлення [2, с. 17].

Монологічне мовлення виконує такі **комунікативні функції**:

- інформативну – повідомлення інформації про предмети чи події навколишнього середовища, опис явищ, дій, стану;
- впливову – спонукання до дії чи попередження небажаної дії, переконання щодо справедливості тих чи інших поглядів, думок, дій;
- експресивну – використання мовленнєвого спілкування для опису стану, в якому знаходиться той, хто говорить, для зняття емоційної напруженості;
- оцінювальну – формулювання власного ставлення до фактів, подій, вчинків дійових осіб;
- розважальну – виступ людини на сцені чи серед друзів для розваги слухачів;
- ритуально-культурну – висловлювання під час будь-якого ритуального обряду [4, с. 5].

Кожна з цих функцій має свої особливі мовні засоби передачі думок, відповідні психологічні стимули та мету висловлювання [5, с. 16].

Залежно від комунікативної функції та характеру логіко-синтаксичних зв'язків між реченнями розрізняють такі основні **типи** монологічних висловлювань: опис, розповідь і роздум. В основі їх класифікації лежать такі логічні категорії як простір, час, причина і наслідок [5, с. 16].

Монолог – опис є констатуючим типом монологічного висловлювання, в якому стверджується наявність будь-яких ознак в об'єкті, описується людина, природа, погода тощо.

Монолог – розповідь є динамічним типом монологічного висловлювання, в якому розповідається про розвиток подій, пригод, дій. Дійсність сприймається у процесі її розвитку та зміни в хронологічній послідовності.

Різновидами монологу-розповіді є

- монолог-оповідь – йдеться про факти з життя самого розповідача, що надає подіям, які описуються, суб'єктивно-особистісного характеру;
- монолог-повідомлення – відносно короткий виклад фактів чи подій реальної дійсності у стислій, інформативній формі.

Монолог – міркування (роздум) спирається на умовиводи як процес мислення, в ході якого на основі вихідної тези робиться висновок.

Різновидом монологу-міркування є монолог-переконання, що має на меті переконати у чомусь слухача, сформулювати у нього конкретні мотиви, погляди, спонукати до певних дій [5, с. 17].

Мовленнєві завдання для реалізації кожного типу монологу передбачають здійснення певних мовленнєвих дій:

- монолог-повідомлення – повідомити фактичну інформацію, поєднуючи речення в логічній послідовності;

– монолог-розповідь – розповісти про себе, висловити при цьому свою думку, свою оцінку;

– монолог-опис – описувати природу, місто/село, зовнішність тощо, використовуючи слова і словосполучення, що означають якості;

– монолог-міркування/переконання – переконати співрозмовника в чомусь, навести докази за чи проти певної дії, спонукати співрозмовника до певних дій [1, с. 145].

Функціонально-сміслові типи монологічних висловлювань рідко зустрічаються в чистому вигляді. Опис часто може поєднуватися з роздумом, розповідь може містити опис [5, с. 19].

Програмою передбачене оволодіння учнями такими основними видами монологу:

- 1) коротке повідомлення;
- 2) розповідь;
- 3) опис;
- 4) характеристика [5, с. 19].

Під структурою монологічного висловлювання ми розуміємо побудову всього тематичного висловлювання, включаючи послідовність його частин і тип смислового зв'язку між компонентами. В зачині мовець використовує фрази, спрямовані на привертання уваги слухача, а також вказує на предмет і ціль висловлювання. Основна частина висловлювання ретельно розкриває тему і складається з одного або декількох понадфразових єдностей. Його цілісність досягається завдяки засобам зв'язку як між фразами, так і між єдностями. Матеріал в основній частині викладається за певною логічною основою. Так, в описі логічною основою є не стільки порядок розташування предметів чи ознак в просторі, скільки ступінь їх важливості. В розповіді логічною основою є хронологічна послідовність подій. Заключення – це короткий висновок із сказаного в основній частині [5, с. 19].

Отже, відповідно до мети висловлювання виділяють монолог – опис, монолог – розповідь, монолог – міркування. За ступенем підготовленості мовлення може бути підготовленим та спонтанним. Кожен з видів монологічного висловлювання виконує певні комунікативні функції. Монологічне мовлення характеризується певними психологічними та лінгвістичними особливостями, які вчитель має врахувати у процесі навчання цього виду мовленнєвої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гельгард Р. Р. Міркування про діалог і монолог / Гельгард Р.Р. // Збірник доповідей і повідомлень лінгвістичного суспільства. – Калінін: 1971. – Випуск 1. – С. 145–147.
2. Долгова Л. А. Работа над устной темой на старшем этапе / Долгова Л.А. // Иностранные языки в школе. – 1987. – №1. – С. 16–19.
3. Кірічек Т. В. Навчання говоріння іноземною мовою як навчання мовленнєвої діяльності / Кірічек Т. В. // Англійська мова та література. – 2005. – №13. – С. 8–9.
4. Мезенин С. М., Денисова Л. Г. Грамматика в курсе интенсивного обучения английскому языку в старших классах средней школы / Мезенин С. М., Денисова Л.Г. // Иностранные языки в школе. – 1992. – №5–6. – С. 5–12.
5. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Підручник / Колектив авторів під керівництвом С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 20 с.
6. Скалкин В. Л. Обучение монологическому высказыванию / Скалкин В. Л. // – К.: Радянская школа, 1983. – С. 28–30.